

Een „nieuwe” stekende kwal in Nederland, Gonionemus vertens L. Agassiz

J. A. VAN DUREN¹ EN DR. H. L. KNOOK²

Inleiding

Het komt in Nederland weinig voor, dat kwallesteken worden gevolgd door ernstige verschijnselen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat in dit tijdschrift sedert 1900 slechts enkele artikelen over dit onderwerp verschenen (VAREKAMP 1921; BERNTROP 1934; Vraag en antwoord 1956). Sinds enige tijd echter is onze fauna verrijkt met een kwal die bij de mens zeer heftige verschijnselen kan veroorzaken, getuige de volgende ziektegeschiedenis.

Ziektegeschiedenis

Een 40-jarige sportduiker dook in de zomer van 1978 in het Grevelingenmeer. Op anderhalve meter diepte fotografeerde hij daar in een zeegrasveld een sierlijk kwalletje met een diameter van 3 cm en een hoogte van 1½ cm. (Op grond van de foto kon later worden vastgesteld dat het hier *Gonionemus* betrof.) Even later kwam dit diertje in aanraking met de linker mondhoek — het gebied rondom de mond was het enige onbedekte huidgedeelte — vanwaar het met de hand verwijderd moest worden. De onmiddellijk optredende pijn zakte snel, maar ongeveer vijf minuten later ontstonden geleidelijk een beklemd gevoel op de borst, prikkelhoest en malaisegevoel. Circa 10 minuten na de steek werd de duik beëindigd. Op de gestoken plaats ontstond een zwelling, die snel toenam tot vier centimeter diameter. Het hoesten en het beklemd gevoel op de borst namen eveneens toe. Bovendien werd het slachtoffer toenemend hees en lichtschuw en er ontstonden pijnlijke paresthesieën, in golven, met krampen. Deze begonnen aan borst en armen en breidden zich geleidelijk uit naar beneden. Na drie kwartier waren de benen licht paretisch; de polsslag was versneld en de bloeddruk licht verhoogd.

Een uur na de steek werd patiënt behandeld met een intraveneuze injectie van 25 mg prednisolon (1 amp. Di-Adreson-F aquosum) en van 2 mg clemastine (1 amp. Tavogil), later gevolgd door 1 amp. Calcium Sandoz en 20 mg prednison. Hierna namen de verschijnselen niet meer toe, maar wel verplaatsten de pijnlijke krampen zich verder naar de benen, zodat deze onmogelijk stil gehouden konden worden. De krampen en paresthesieën bleven, langzaam afnemend, ongeveer 12 uur bestaan; ze verdwenen het laatst uit de benen. De overige verschijnselen waren twee uur na de steek weer grotendeels verdwenen.

Symptomen

FIGULEVSKY en MICHALEFF (1969) hebben gerapporteerd over enkele honderden gevallen uit de Ja-

panse Zee. Ze noemen als verschijnselen o.a. onmiddellijke brandende pijn, lokale zwelling, symmetrische spier- en gewrichtspijnen, spierzwakte van armen en benen, paresthesieën en een bemoeilijkte, piepende ademhaling. Het slachtoffer is vaak angstig en kan onmogelijk een prettige houding vinden. Soms ontstaan spierkrampen met verhoogde spierto- nus en verhoogde peesreflexen. Tijdelijke blindheid en doofheid, verlaagd bewustzijn, psychomotore opwinding en hallucinaties kunnen voorkomen. Zelfs zijn enkele gevallen met dodelijke afloop bekend (AZNAURIAN 1964, geciteerd volgens HALSTEAD 1978).

Uit deze verschijnselen blijkt, dat *Gonionemus* een sterk neurotroop toxine (of toxinen) produceert. Over de farmacologie, toxicologie en chemische samenstelling van deze toxine is niets bekend. Waarschijnlijk spelen in de pathogenese zowel toxische als allergische factoren een rol, zodat behalve symptomatische middelen ook antihistaminica en corticosteroiden als behandeling in aanmerking komen.

Bij de hier beschreven Nederlandse patiënt viel het op dat de paresthesieën en krampen aan romp en armen ontstonden, zich naar beneden verplaatsten en het laatst uit de benen verdwenen. Een verklaring hiervoor ontbreekt.

*Systematiek en verspreiding van de kwal *Gonionemus**

De veroorzaker van dit ziektebeeld is een kleine hydromeduse met een diameter van slechts enkele centimeters (figuur). Over de systematiek bestaat nog geen communis opinio, maar volgens KRAMP (1965) kunnen binnen het geslacht *Gonionemus* vier soorten worden onderscheiden en zijn andere „soorten” slechts lokale varianten. Enkele exemplaren die in augustus 1978 in het Grevelingenmeer werden verzameld en die ons door dr. C. BAKKER van het Delta-instituut ter beschikking werden gesteld, behoren volgens deze indeling tot de soort *Gonionemus vertens* L. Agassiz. De meduse welke het slachtoffer fotografeerde is niet van deze exemplaren te onderscheiden (VAN BRONSWIJK, persoonlijke mededeling).

Gonionemus komt algemeen voor in de Japanse Zee en in het gematigde deel van de Stille Oceaan. Na 1876 is de meduse onder meer waargenomen op enkele plaatsen in Scandinavië, in de Middellandse Zee, aan de Franse Atlantische kust en in België en Nederland (EDWARDS 1976). EDWARDS heeft ook een

¹Uit het Instituut voor Dermatologie (waarnemend hoofd: dr. E. YOUNG) van het Academisch Ziekenhuis te Utrecht.

²Neuroloog te Vlissingen.